

Pripor po noveli zakonika o kazenskem postopku

Dr. Leon Pompe, sodnik okrožnega sodišča Ljubljana

Uvod

Leta 1948 je generalna skupščina Združenih narodov sprejela in objavila Splošno deklaracijo o človekovih pravicah.

Predsednik izvršnega sveta SRS tovariš Stane Kavčič je ob dnevu človekovih pravic v decembru 1968 na proslavi dvajsetletnice te deklaracije označil deklaracijo kot zmago človeka, njegovega razuma, dostojanstva in svobode ter pokazal na pomen njenega osnovnega postulata.

Leta 1953 je bil izdelan projekt Pakta o državljskih in političnih pravicah, ki ga je pripravila za to odrejena komisija Združenih narodov v Ženevi.

Morda še jasneje kot ta deklaracija poudarja projekt Pakta o državljskih in političnih pravicah načelo nedotakljivosti človekove svobode. »Nihče ne sme biti priprt ali priprt samovoljno...«, »Nikomur ne sme biti vzeta prostost razen iz razlogov in v postopku, kakor določa zakon...«, »Kdor je priprt ali priprt zaradi kaznivega dejanja, mora biti priveden takoj sodniku ali drugemu organu, ki po zakonu opravlja sodno funkcijo, da se brani in, se mu izreče sodba, s katero bo obsojen ali oproščen...«¹

Načela iz teh dveh aktov Združenih narodov se popolnoma izražajo v naši zvezni ustavi (Zu) in so sprejeta v določbah, ki pomenijo temeljno ureditev svoboščin, pravic in dolžnosti človeka in občana v naši družbeni ureditvi. Tako določa 47. člen zvezne ustave, da sta človekovo življenje in svoboda nedotakljiva; da mora vsak odvzem prostosti temeljiti na zakonu in da je nezakonit odvzem prostosti kazniv. V 48. členu je rečeno, da sme v kazenskem postopku biti obdolženec priprt in obdržan v priporu samo, če je to v zakonu določeno in za kazenski postopek ali za varnost ljudi neogibno; da mora biti trajanje pri-

¹ Ta načela povzemamo po članku »Sprovođenje osobe lišene slobode istražnom sucu« Ljuba Prvana, okrožnega javnega tožilca v Splitu, objavljenem v Jugoslovenski reviji za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, god. VI broj 4.

pora omejeno na najkrajši omejeni čas; da pripor odreja sodišče z obrazloženo pismeno odločbo, ki mora biti tistemu, na kogar se nanaša, izročena ob odvzemu prostosti ali najpozneje v 24 urah po odvzemu prostosti ter da mora o pritožbi zoper odločbo sodišče odločiti takoj, najpozneje pa v 48 urah; v 50. členu pa ustava pravi, da ima, kdor je bil neupravičeno obsojen za kaznivo dejanje ali mu je bila neutemeljeno vzeta prostost, pravico, dobiti iz družbenih sredstev odškodnino za škodo, ki mu je bila s tem storjena.

Vse to je treba imeti pred očmi, da bi pravilno razumeli novelo kazenskega procesnega prava po Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakonika o kazenskem postopku (Uradni list SFRJ št. 23/67 od 24. 5. 1967); reforma je bila potrebna, ker kazensko procesno pravo po uveljavitvi ustave, po družbenih in političnih ukrepih v začetku gospodarske in splošne družbene reforme in še posebej po IV. plenumu CK ZKJ ni bilo več v skladu z družbenim in pravnim sistemom in s težnjami za njegov nadaljnji pravni razvoj.²

Omejitev prostosti po ZKP

Zakonik o kazenskem postopku določa v prvem členu: »Preden se izda pravnomočna odločba, sme biti obdolženec omejen v svoji prostosti in drugih pravicah samo ob pogojih, ki jih določa ta zakonik.«

Omejitve obdolženca v njegovi prostosti in pogoji za odrejanje takih omejitev so v zakoniku o kazenskem postopku urejene v XVII. poglavju kot ukrepi za zagotovitev obdolženčeve navzočnosti in za uspešno izvedbo kazenskega postopka.

Navzočnost obdolženca pri dejanjih v kazenskem postopku se zagotovi z vabilom. Če v redu povabljeni obdolženec ne pride, pa

² Tako je zapisal v uvodu k tretji, izpopolnjeni izdaji prečiščenega besedila zakonika o kazenskem postopku, ki jo je založilo ČP Uradni list SRS v Ljubljani, univ. prof. Peter Kobe.

svojega izostanka ne opraviči, sodišče lahko odredi njegovo privedbo. Če se je bati, da se bo obdolženec med postopkom skrival ali odšel neznano kam, sme sodišče od obdolženca zahtevati zavezo, da se ne bo skrival in da ne bo brez njegovega dovoljenja zapustil svojega prebivališča; lahko pa od obdolženca tudi zahteva, da izroči potno listino. Če bi bilo treba obdolženca pripretili ali če je že v priporu samo zato, ker se je bati, da bo pobegnil, se lahko pusti v prostosti oziroma izpusti, če da on ali kdo drug zanj poroštvo, da do konca kazenskega postopka ne bo pobegnil, sam obdolženec pa obljubi, da se ne bo skrival in da brez dovoljenja ne bo zapustil svojega prebivališča. Zoper tistega, za katerega je utemeljen sum, da je storil kaznivo dejanje, za katero je v zakonu predpisana smrtna kazen, se vselej odredi pripor, razen če okoliščine kažejo, da gre za primer, za katerega predpisuje zakon možnost izreka milejše kazni. Če so podane take okoliščine, pripor ni obvezen; vendar je osnova za odreditev pripora tudi v takih primerih zagrožena smrtna kazen in zato ni treba, da bi bil podan še kak drug pripor ni razlog. Sicer pa se odreja pripor, če je utemeljen sum, da je določena oseba storila kaznivo dejanje, pa so podani pogoji, določeni v 2. odst. 176. člena ZKP. Tudi novelirano besedilo 2. odstavka 176. člena ZKP pozna tri razloge za odreditev pripora: sum bega, kolizijsko nevarnost in nevarnost ponavljanja. Nezaposlenost, nestalno bivališče, teža kaznivega dejanja sami zase še ne zadoščajo za utemeljitev suma bega, ampak bo te okoliščine treba pretehtati v zvezi z drugimi okoliščinami, ki jih odsevajo osebne lastnosti, poprejšnje življenje, obnašanje po dejanju, sedanje obdolženčevo življenje in podobno. Bojazen, da bo domnevni storilec kaznivega dejanja uničil sledove kaznivega dejanja, mora biti upravičena, prav tako morajo biti podane posebne okoliščine, ki kažejo na to, da bo domnevni storilec na prostosti oviral preiskavo z vplivanjem na priče, udeležence ali prikrivače. Okoliščine, ki opravičujejo bojazen, da bo domnevni storilec uničil sledove kaznivega dejanja oziroma da bo na prostosti oviral postopek z vplivanjem na priče, udeležence ali prikrivalce, morajo biti konkretno ugotovljene; prav tako je treba navesti dokaze, ki jih je nujno zagotoviti. Ko so dokazi, zaradi katerih je bil odrejen pripor, zagotovljeni, se pripor odpravi. Kake splošne nevarnosti oviranja postopka ZKP ne pozna.

Tako imamo za zagotovitev obdolženčeve navzočnosti in za uspešno izvedbo kazenskega postopka tele ukrepe, ki pomenijo omejitev obdolženca v njegovi prostosti: vabilo, privedba, obljuba obdolženca, da ne zapusti bivališča, poroštvo in pripor.

Odvzem prostosti

Poleg teh omejitev pozna zakonik o kazenskem postopku tudi prijetje, odvzem prostosti. Tudi prijetje v smislu odvzema prostosti je dopustno le ob okoliščinah, ki jih določa zakonik o kazenskem postopku.

Prijetje

Protipraven odvzem prostosti je kaznivo dejanje. Kazenski zakonik določa v 150. členu, da se kaznuje, kdor koga protipravno zapre, ga ima zaprtega ali mu drugače vzame prostost gibanja, z zaporom do enega leta. Če pa stori protipraven odvzem prostosti uradna oseba tako, da zlorabi svoj položaj ali svoje pravice, se kaznuje z zaporom najmanj treh mesecev ali strogim zaporom do petih let. Tistega, ki je zasačen pri kaznivem dejanju, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, sme vsakdo prijeti (4. odst. 170. člena ZKP); pooblaščen uradne osebe organov za notranje zadeve smejo človeka prijeti, če je utemeljen sum, da je storil kaznivo dejanje in je podan katerikoli razlog za pripor iz 2. odst. 176. člena ZKP, tudi če ni bil zasačen pri kaznivem dejanju (1. odst. 180. člena ZKP). Prijetje v takih okoliščinah ni protipravno. Lahko pa postane tak odvzem prostosti protipraven, če se prijeti, ki je bil zasačen pri kaznivem dejanju, ne izroči t a k o j preiskovalnemu sodniku ali organu za notranje zadeve ali, če to ni mogoče, če se o tem ne obvesti t a k o j preiskovalni sodnik ali organ za notranje zadeve. Prav tako postane odvzem prostosti protipraven in kazniv, če pooblaščen uradne osebe organov za notranje zadeve brez odlašanja prijetega ne odpeljejo k preiskovalnemu sodniku.

Takojšnja izročitev preiskovalnemu sodniku oziroma privedba k preiskovalnemu sodniku brez odlaganja je pravica državljana, ki mu je vzeta prostost, da se takoj zagovarja pred pristojnim sodnikom, da sodišče čimprej preveri utemeljenost odvzema prostosti in da po zaslišanju preiskovalni sodnik odloči, da se priprti izpusti ali še pridrži.

Če ni neodpravljljivih ovir, je »privedbo brez odlašanja« treba vzeti dobesedno; vsekakor pa mora biti prijeti pripeljan k preiskovalnemu sodniku v času, da mu ta lahko v 24 urah, kar je bil prijet, izreče in izroči sklep o priporu (člen 177. ZKP). Če zaradi neodpravljljivih ovir prijeti ne more biti odpeljan k preiskovalnemu sodniku v 24 urah, mora uradna oseba zamudo posebej obrazložiti. Iz obrazložitve se presodi, ali so bile ovire res-

nično neodpravljlive in ali ne gre morda za protipravno omejitev prostosti.³

ZKP pooblašča organe za notranje zadeve skladno s temeljnim zakonom o notranjih zadevah, da domnevnega storilca kaznivega dejanja sicer primejo, pa samo zaradi tega, da ga odvedejo k preiskovalnemu sodniku in ne za druge namene. Ker je njihovo pooblastilo, da domnevnega storilca kaznivega dejanja priprejo, po zakonu jasno omejeno le na to, da prijetega odvedejo k preiskovalnemu sodniku, je razumljivo, da zakon zahteva, naj se to stori brez odlašanja. Pred novelo ta zahteva ni bila tako stroga, ker je lahko pooblaščen organ za notranje zadeve sam odredil pripor, do treh dni. Po noveli pa odredi pripor preiskovalni sodnik in mora priprti dobiti sklep o priporu najpozneje v 24 urah, ko je bil prijet.

Drugačno tolmačenje bi preprečilo, da bi se uveljavila ustavna določba: »O priporu mora biti izdana obrazložena pismena odločba, ki jo je treba ob odvzemu prostosti ali najkasneje v 24 urah od odvzema prostosti izročiti tistemu, na katerega se nanaša.«

Če zaradi neodpravljlivih ovir prijetega ni bilo mogoče v 24 urah odpeljati k preiskovalnemu sodniku, mora uradna oseba tako zamudo posebej obrazložiti. Če iz obrazložitve izhaja, da zamude ni povzročila neodpravljliva ovira, oziroma, da ovira ni bila neodpravljliva, je bilo pridržanje nad 24 ur protipravno.

Pri presoji, ali je bila ovira neodpravljliva, širokogrudnost ni dopustna; še se dogaja, da pooblaščen uradne osebe organa za notranje zadeve opravičijo zamudo, češ da so morale opraviti to ali ono dejanje pri zbiranju potrebnih obvestil, ki bi bila koristna za uspeh kazenskega postopka, ali ukreniti kaj drugega po 140. členu ZKP. Toda pooblaščen uradne osebe organov za notranje zadeve smejo človeka prijeti le, če so podani razlogi za odreditev pripora iz 176. člena ZKP in da prijetega odpeljejo k preiskovalnemu sodniku; osnova za odreditev pripora pa je, da je tisti, ki se naj pripre, utemeljeno osumljen, da je storil kaznivo dejanje. Uradne osebe organov za notranje zadeve morajo tedaj imeti že toliko zbranih podatkov, da je tak sum utemeljen in so tedaj dani pogoji tudi za preiskavo. Nadaljnje zbiranje dokazov in podatkov je tedaj stvar preiskave (2. odst. 146. člena ZKP), dasi s tem ne preneha dolžnost organov za notranje zadeve, da še naprej zbi-

³ V Jugoslovenski reviji za kriminologiju i krivično pravo št. 3/67 pišejo v članku »Izmjene zakonika o krivičnom postupku« Dragić Mirković, Dušan Simić, Mihajlo Vražalić in dr. Božidar Kraus, da je treba določilo, da so organi za notranje zadeve dolžni prijetega brez odlašanja odpeljati k preiskovalnemu sodniku, razumeti, da »se to ima učiniti striktno bez odlaganja«.

rajo obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspeh kazenskega postopka, in o tem pošljejo v dopolnitev ovadbe posebno poročilo.

Skrajni rok 24 ur, ko zamude po 2. odst. 170. člena ZKP še ni treba obrazložiti, je treba razumeti tako, da mora biti prijeti v tem roku pripeljan k preiskovalnemu sodniku, sicer sklep o priporu ne more biti izdan in izročen prijetemu v roku iz 3. odst. 177. člena ZKP.

Kako strogo je treba paziti na ta rok, izhaja iz določbe 3. odst. 177. člena ZKP, ki nalaga dolžnost, da mora biti v spisih naznačena ura, ko je bil domnevni storilec prijet, in ura, ko mu je bil izrečen sklep.

S tem, da 2. odst. 180. člena ZKP določa rok 24 ur, ko mora biti prijeti odpeljan k preiskovalnemu sodniku, in z določilom, da je treba šele prekoračitev tega roka posebej obrazložiti, pa ni rečeno, da je pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve zadostila zahtevi, da prijetega brez odlašanja odvede k preiskovalnemu sodniku, če je to storila znotraj štiriindvajseturnega roka. Uradna oseba organa za notranje zadeve bi namreč kršila svojo uradno dolžnost in bi postalo pridržanje protipravno, tudi ko bi prijetega odpeljala preiskovalnemu sodniku pred iztekom 24 ur od prijetja, vendar pa pozneje, kot bi to mogla v konkretnem primeru storiti, upošteva neodpravljlive ovire. To izhaja jasno iz določbe 20. člena temeljnega zakona o notranjih zadevah (Uradni list SFRJ št. 49-577/66), ki daje tistemu, ki je bil ne-utemeljeno pridržan ali je bil pridržan dalj kot 24 ur, pravico do povračila škode.⁴

Tudi določbo »odpeljan k preiskovalnemu sodniku« je treba tolmačiti strogo, namreč odpeljan k preiskovalnemu sodniku med uradnimi urami ali k dežurnemu preiskovalnemu sodniku v času njegove službe in na kraj, ki ga odredi, sicer bi bili izredno kratki roki 24 ur v 177. členu, v 178. členu v zvezi z 203. členom, v 179. členu in 180. členu ZKP izigrani.

Tisti, ki trde, da te določbe ZKP ni treba strogo tolmačiti, češ ali naj organi za notranje zadeve pripeljejo prijetega k preiskovalnemu sodniku na dom in to celo ponoči, nimajo prav. Ni važno, kam naj priprtega privedejo, privedba mora biti taka, da preiskovalni sodnik takoj stopi v stik s priprtim in posluje, kot mu to nalaga ZKP.

Osnovna pravica prijetega je, da se lahko takoj brani pred sodiščem. Praksa, da organi za notranje zadeve domnevnega storilca pri-

⁴ Tak konkreten primer obravnava okrožni javni tožilec v Splitu Ljubo Prvan v svojem že omenjenem članku »Sprovođenje osobe lišene slobode istražnom sucu« v Jugoslovenski reviji za kriminologiju i krivično pravo.

mejo, ga pridržijo, da na podlagi zbranih obvestil sestavijo kazensko ovadbo, ga nato odvedejo v pripor, ovadbo pa pošljejo preiskovalnemu sodniku s poročilom, da so in kdaj so storilca prijeli in odpeljali v zapor, je v popolnem nasprotju z zakonitimi določbami, ker se s tem ustvarjajo zamude, ki jih ni mogoče imeti za neodpravljlive. Taka praksa se izkaže za tembolj neustrezno in nasprotuje volji zakonodajalca v primerih, ko zapori niso v istem kraju, v katerem je sodišče pristojnega preiskovalnega sodnika.

Da je treba prijetega pripeljati k preiskovalnemu sodniku in ne v zapore na voljo preiskovalnemu sodniku, izhaja tudi iz določbe, da je treba prijetega odpeljati k preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča ali k preiskovalnemu sodniku občinskega sodišča, na katerega območju je bilo kaznivo dejanje storjeno, kar je odvisno od tega, do katerega se da hitreje priti. Npr.: delavec postaje milice v Trbovljah ali Kočevju prime domnevnega storilca kaznivega dejanja velike tatvine, storjene v Trbovljah oziroma v Kočevju, na železniški postaji v Trbovljah ali Kočevju, ko se pripravlja za pobeg. Odpeljati ga mora k preiskovalnemu sodniku občinskega sodišča v Trbovljah ali Kočevju, ne pa v medobčinske zapore v Ljubljano na voljo preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča v Ljubljani, ker se da do preiskovalnega sodnika občinskega sodišča v Trbovljah oziroma Kočevju hitreje priti kakor do preiskovalnega sodnika okrožnega sodišča v Ljubljani.

Da se dajo te zahteve zakona tudi tehnično pravilno izpolniti, mora biti preiskovalna dežurna služba ustrezno urejena. Težave, ki pri tem nastopajo, ne morejo opravičiti neupoštevanja zadevnih določb zakona. Taki primeri kažejo na to, da si praksa še ni usvojila duha noveliranega ZKP, duha ustave in uvodoma omenjenih dveh aktov Združenih narodov in da tolmačijo te predpise z vidika najmanjše obremenitve preiskovalnega sodnika oziroma in predvsem dežurnega preiskovalnega sodnika, ki opravlja dežurstvo »kar doma« namesto v posebnih uradnih prostorih.

Še bolj zgrešeno je ravnanje, ko pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve, preden kako osebo prime, telefonično vpraša preiskovalnega sodnika, ali naj jo prime in odvede v zapore; po dogovoru izvede aretacijo in prijetega odpelje v zapore, preiskovalnega sodnika pa o prijetju in privedbi prijetega v zapore ne obvesti, češ, saj je aretacija sledila poprejšnjemu dogovoru s preiskovalnim sodnikom. Pri taki praksi nujno nastanejo prekoračitve maksimalnega roka 24 ur. V konkretnem primeru je sodnik zvedel za to, da je bila po takem dogovoru oseba

prijeta in prepeljana v zapore, šele iz poročila zapora po petih dneh.

Zaradi zapoznele privedbe zakasneni sklep o priporu ne odpravi protipravnosti pridržanja prijetega; pridržanje pa je protipravno, če prijete ni »brez odlašanja« odpeljan k preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča ali k preiskovalnemu sodniku občinskega sodišča, na katerega območju je bilo kaznivo dejanje storjeno, kar je odvisno od tega, do katerega izmed preiskovalnih sodnikov se hitreje pride.

Zakonik o kazenskem postopku pozna, kolikor ne gre za postopek zoper mladoletnike ali za uporabo varnostnih ukrepov, glede omejitve osebne prostosti domnevnega storilca kaznivega dejanja ali obdolženca: prijete, privedbo in pripor (obljube obdolženca, da ne zapusti prebivališča in poroštvo). Pridržanja, kakor ga poznata temeljni zakon o notranjih zadevah in temeljni zakon o prekrških, ZKP ne pozna. Pripora brez sklepa preiskovalnega sodnika ni (1. odst. 177. člena oziroma 1. odst. 179. člena ZKP). Prijetju mora tedaj takoj slediti privedba, privedbi sklep o priporu, če sklep o priporu ni bil izdan še pred prijetjem. Pridržanje med prijetjem in privedbo oziroma med privedbo in izdajo sklepa o priporu je tedaj protipravno pridržanje, če zamude ne opravičujejo neodpravljlive ovire.

Zanimivo je, da predvideva osnutek pravnika o hišnem redu v zaporih za prestajanje pripora, ki ga je pripravil na podlagi 190. člena ZKP republiški sekretar za pravosodje in občo upravo SRS, v 7. členu, da se sme sprejeti v pripor samo oseba, za katero je izdan pismen sklep o priporu pristojnega preiskovalnega sodnika, le če to zahtevajo izjemne okoliščine, se sme v zapor sprejeti privedena oseba tudi brez sklepa, vendar mora sklep slediti in biti prijetemu vročen najpozneje v 24 urah, kar je bil privedeni prijete. Brez sklepa bo prijete sprejet v zapore, če je npr. priveden ponoči ali podobno.

Če povzamemo dosejanja izvajanja, vidimo, da morajo pooblaščen uradne osebe organov za notranje zadeve, ki so domnevnega storilca prijete, ker so bili podani pogoji iz 1. odst. 180. člena ZKP, ali jim je bil prijete, zasačen pri kaznivem dejanju po 4. odst. 176. člena ZKP, izročeni, tega človeka brez odlašanja odvesti k preiskovalnemu sodniku. Vsaka zamuda, če ni opravičljiva z neodpravljlivo oviro, je tedaj protipravno omejevanje osebne prostosti prijetega in kršitev njegove pravice, da čimprej poda svojo obrambo pristojnemu preiskovalnemu sodniku in doseže preskus, ali je bil odvzem prostosti po pooblaščen uradni osebi organa za notranje zadeve upravičen.

To izhaja tudi iz določbe 13. člena temeljnega zakona o notranjih zadevah, kjer je rečeno, da so zadeve službe javne varnosti med drugim: »...izsleditev, prijemanje storilcev kaznivih dejanj in njihovo izročanje pristojnim organom...« Če tedaj pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve prijetelega storilca kaznivega dejanja ne izroči pristojnemu preiskovalnemu sodniku, prijetelega pridržuje; take pravice pa pooblaščen oseba organov za notranje zadeve po ZKP nima.

Pripor v predhodnem postopku

Po 1. odst. 178. člena ZKP mora preiskovalni sodnik prijetelemu, ki je bil pripeljan k njemu, takoj sporočiti, da si lahko vzame zagovornika, ki sme biti navzoč pri njegovem zaslišanju; če je potrebno, mora prijetelemu celo pomagati, da si najde zagovornika.

Takemu sporočilu lahko sledi takojšnje zaslišanje, če se prijetelec izrecno odpove pravici, biti zaslišan v navzočnosti zagovornika (9. odst. 203. člena ZKP). V 2. odst. 178. člena ZKP je določeno, da mora biti prijetelec, če izjavi, da si ne bo vzel zagovornika, zaslišan v 24 urah.

Glede na določbo 4. odst. 178. člena ZKP, da preiskovalni sodnik takoj po zaslišanju odloči, ali naj se prijetelec izpusti ali pridržuje — v primeru, da je javni tožilec že podal zahtevo za preiskavo, bo preiskovalni sodnik, če prijetelega ne izpusti, izdal sklep o priporu; — in ker je treba prijetelemu sklep o priporu izročiti po 3. odst. 177. člena ZKP najpozneje v 24 urah, odkar je bil prijetelec, mora preiskovalni sodnik prijetelega, kolikor so dani za to zakonski pogoji, zaslišati takoj, najpozneje pa v 24 urah. Ker prijetelec ne more izjaviti, da si ne bo vzel zagovornika, preden mu preiskovalni sodnik ne sporoči, da si lahko vzame zagovornika, ki je lahko navzoč pri njegovem zaslišanju, bo rok 24 ur računati od ure, ko mu je bilo to sporočeno.

Rok 24 ur iz 2. odst. 178. člena ZKP tedaj ne sovпада vselej z rokom 24 ur iz 3. odst. 177. člena ZKP. Zato določa 3. odst. 180. člena ZKP, da mora preiskovalni sodnik, če zaradi zamude v privedbi ni mogel v roku iz 3. odst. 177. člena ZKP izdati sklepa o priporu, o priporu odločiti takoj, ko so mu prijetelega privedli. Tudi ta določba govori za to, da mora preiskovalni sodnik prijetelega, če ta izrecno izjavi, da ne bo vzel zagovornika, zaslišati takoj in po zaslišanju odločiti, ali naj se prijetelec izpusti ali pridržuje.

Če so tedaj podani pogoji, da se prijetelec takoj, ko je bil pripeljan, zasliša (2. odst. 178. člena in 9. odst. 203. člena ZKP), bi bilo vsako odlašanje zaslišanja, čeprav znotraj 24-urnega

roka, kolikor sicer ni neodpravljalnih ovir, protipravno in bi pomenilo kršitev določbe 4. odst. 180. člena ZKP, ki določa izjemo; da se izda sklep o priporu po 24 urah, odkar je bil prepeljan prijetelec iz 3. odst. 177. člena ZKP.

To seveda ne velja, kadar preiskovalni sodnik prijetelega ne more zaslišati takoj po privedbi, ker prijetelec ni izjavil, da si ne bo vzel zagovornika niti se ni odpovedal pravici, biti zaslišan v zagovornikovi navzočnosti, ali ker je obramba obvezna. V teh primerih je rok zaslišanja prijetelega in k preiskovalnemu sodniku privedene osebe urejen drugače.

Če preiskovalni sodnik, potem ko je prijetelega zaslišal, meni, da ga je treba pridržati, pa je javni tožilec že vložil zahtevo za preiskavo, odredi s sklepom pripor. Prav tako odredi s sklepom pripor tudi v primeru, ko javni tožilec še ni vložil zahteve za preiskavo. Zadnji stavek 4. odst. 178. člena ZKP namreč pravi: »Če javni tožilec v 48 urah od ure, ko je bil obveščen o priporu, ne zahteva preiskave, preiskovalni sodnik prijetelega izpusti.« Tudi v slednjem primeru tedaj ne gre za pridržanje, ampak za pripor.

V ZKP ni rešeno vprašanje, kaj ukrene preiskovalni sodnik glede pripora, če prijetelega ne more zaslišati takoj, ker prijetelec po sporočilu, da si lahko vzame zagovornika, ki je lahko navzoč pri njegovem zaslišanju, ne izjavi, da si zagovornika ne bo vzel oziroma če je obramba obvezna, prijetelec pa si ne vzame zagovornika v 24 urah od ure, ko je bil poučen o tej pravici, ali izjavi, da si zagovornika ne bo vzel, tako da mu ga mora sodišče postaviti po uradni dolžnosti. Iz določbe 4. odst. 178. člena, da preiskovalni sodnik takoj po zaslišanju prijetelega odloči, ali naj ga izpusti ali pridržuje, bi sledilo, da mora biti prijetelec pred izdajo sklepa o priporu zaslišan. Vendar pa tega ZKP ne določa izrecno, kot to določa pri sklepu o preiskavi. V 2. odst. 148. člena ZKP je določeno, da preiskovalni sodnik, preden izda sklep o preiskavi, tistega, zoper katerega je zahtevana preiskava, zasliša, razen če bi bilo nevarno odlašati. Nasprotno, v ZKP imamo več določb, iz katerih izhaja, da je mogoče izdati sklep o priporu tudi brez poprejšnjega zaslišanja prijetelega. Tako določa že večkrat omenjeni 3. odst. 177. člena ZKP, da se izroči sklep o priporu prijetelemu takrat, ko je prijetelec, najpozneje v 24 urah, odkar je bil prijetelec, če pa zaradi zamude v privedbi sodnik sklepa o priporu v tem roku ni mogel izdati, ga mora po 3. odst. 180. čl. ZKP izročiti takoj, ko so mu prijetelega privedli. Za odreditev pripora je potrebno le, da so podani pogoji iz 176. člena ZKP; odreditev pripora je celo obvezna, če je tisti, ki naj se prime, utemeljeno osumljen, da je storil kaznivo dejanje, za katero je v zakonu zagrožena smrtna kazen. Iz teh

določb tedaj sledi, da za odreditev pripora ni vselej potrebno poprejšnje zaslišanje prijete- tega. Po zaslišanju preiskovalni sodnik le od- loči, ali naj prijetelega izpusti ali pridrži, se pravi, da pripora ne odpravi.

Če tedaj preiskovalni sodnik prijetelega ne more takoj zaslišati, pa ga tudi takoj ne iz- pusti, mora izdati sklep o priporu v rokih, določenih v 3. odst. 177. člena oziroma v 3. odst. 180. člena ZKP ne glede na to, kdaj po- teče rok za zaslišanje prijetelega. Če se po zasli- šanju prijetelega prepriča, da je treba prijetelega izpustiti, ker ni razlogov za pripor po čl. 176 ZKP, izda sklep, s katerim pripor odpravi, kakor ga odpravi, če javni tožilec v 48 urah po prejemu obvestila o priporu ne zahteva preiskave. Za odpravo pripora v tem stanju postopka preiskovalni sodnik ne potrebuje soglasja javnega tožilca po 182. členu ZKP, ker je tako soglasje potrebno samo med pre- iskavo.

Zaradi tega določba 3. odst. 7. člena v osnutku pravilnika o hišnem redu v zaporih za prestajanje pripora, ki ga je pripravil re- publiški sekretariat za pravosodje in občo upravo, da mora preiskovalni sodnik, če pri- por ni odrejen s sklepom, izdati pismen nalog za sprejem prijetelega v zapore, ni v skladu z zadevnimi določbami ZKP. Pripora v kazens- kem postopku sploh ni mogoče odrediti dru- gače kot s sklepom; sklep o priporu pa izda po 1. odst. 177. člena preiskovalni sodnik ali preiskovalni sodnik občinskega sodišča, na katerega območju je bilo kaznivo dejanje storjeno ob pogojih 1. odst. 179. člena ZKP, ali senat okrožnega sodišča, če se preiskovalni sodnik ne strinja s predlogom javnega tožilca za odreditev pripora po 5. odst. 177. člena ZKP.

Zoper sklep o priporu se sme priprti pri- tožiti; natančneje rečeno, zoper sklep o pri- poru, ki ga izda preiskovalni sodnik ali pre- iskovalni sodnik občinskega sodišča, na kate- rega območju je bilo storjeno kaznivo dejan- je, je dopustna pritožba. Pritožbe zoper sklep o priporu, ki ga izda senat okrožnega sodišča na osnovi 5. odst. 177. člena ZKP, ni. (2. odst. 362 člena ZKP). Senat v primerih iz 5. odst. 177. člena ZKP odloča dokončno, ne le, ko reši pritožbo zoper sklep o priporu, ampak tudi ko odloči o priporu v primeru nesoglasja preiskovalnega sodnika z zadev- nim predlogom javnega tožilca.⁵

⁵ Tako razlagajo 5. odstavek 177. člena ZKP tudi pisci že omenjenega članka »Izmjene zako- nika o krivičnem postopku« (Dragić Mirković, (Dušan) Simić, (Mihajlo) Vražalić in (dr. Božidar) Kraus, »U toku prethodnog postupku zaključno do predaje obtužnice sudu pritvoreno lice ima pravo žalbe protiv rešenja istražnog sudije o odredjivanju pritvora, kao i protiv rešenja veća

Rok za pritožbo je 24 ur. Teče od ure, ko je bil sklep o priporu priprtemu vročen. Če je bil priprti zaslišan prvič po izteku tega roka, se lahko pritoži pri tem zaslišanju.

Pripor sme trajati najkrajši potrebni čas in se odpravi v kateremkoli času med po- stopkom, brž ko prenehajo razlogi, zaradi ka- terih je bil odrejen. Tako določata 2. in 3. odst. 175. člena ZKP. Če se pripor po 3. odst. 175. člena ZKP ne odpravi prej, sme biti po sklepu preiskovalnega sodnika, pa tudi po sklepu o priporu, ki ga je izdal senat okrož- nega sodišča po 5. odst. 177. člena ZKP, ob- dolženec pridržan v priporu največ en mesec, računano od dneva, ko je bil prijet. Po tem času sme biti obdolženec pridržan v priporu samo na podlagi sklepa o podaljšanju pripora, ki mu mora biti vročen pred iztekom časa, kolikor sme biti obdolženec po izdanem skle- pu pridržan.

Sklep o podaljšanju pripora se izda na obrazložen predlog preiskovalnega sodnika ali javnega tožilca. Sklep o podaljšanju pripora preko enega meseca izda senat okrožnega so- dišča, ne glede na to, ali je izdal sklep o pri- poru preiskovalni sodnik ali pa ga je izdal senat sam. Podaljšati ga sme največ za dva meseca. Za toliko časa ga lahko podaljša na- enkrat ali postopoma, odvisno od tega, kako preiskava napreduje. Podaljšanje pripora je utemeljeno, če preiskava v enem mesecu ni končana, pa so še razlogi za pripor. Zoper sklep senata okrožnega sodišča o podaljšanju pripora je dopustna pritožba v treh dneh od dne, ko je bil sklep priprtemu ustno nazna- njen oziroma v treh dneh po vročitvi sklepa, če ni bil naznanjen ustno (2. odst. 363, člena ZKP). Po 3. odst. 181. člena ZKP pritožba ne zadrži izvršitve sklepa.

Če zaradi resnih ovir preiskava tudi v tem podaljšanem roku pripora, se pravi v treh mesecih po tistem, ko je bil obdolženec prijet, ni končana, sme čas pridržanja obdolženca v priporu na predlog preiskovalnega sodnika ali javnega tožilca podaljšati senat republi- škega vrhovnega sodišča največ še za tri me- sece. Po teh določbah sme obdolženec v pre- iskavi biti pridržan v priporu največ šest me- secev.

Ko med preiskavo poteče rok, kolikor sme trajati pripor, ga odpravi preiskovalni sodnik in za to ne potrebuje soglasja javnega tožilca.

Med preiskavo sme preiskovalni sodnik odpraviti pripor sicer le v soglasju z javnim

okružnog suda o produženju pritvora. U ovoj fazi postupka pritvoreno lice nema pravo žalbe protiv rešenja veća okružnog suda o odredjivanju pritvora, donesenog povodom neslaganja istražnog sudije sa predlogom javnog tužioca o odredji- vanju pritvora (član 177, stav 5). Naime, u pret- hodnom postupku o samom odredjivanju pritvora konačnu odluku donosi veće okružnog suda«.

tožilcem. S tem ni rečeno, da se pripor med preiskavo ne sme odpraviti, če temu nasprotuje javni tožilec. Pripor se lahko odpravi, le da o tem ne odloča preiskovalni sodnik, ampak na njegovo zahtevo senat okrožnega sodišča.

O taki zahtevi preiskovalnega sodnika mora senat odločiti v 48 urah. Zoper sklep senata ni pritožbe po določbi 2. odst. 363. čl. ZKP, ker 182. člen ZKP ne določa, da je zoper ta sklep pritožba dopustna.

Pripor sme odrediti tudi preiskovalni sodnik občinskega sodišča, na katerega območju je bilo storjeno kaznivo dejanje:

a) kadar mu je prepuščena izvršitev posameznih preiskovalnih dejanj,

b) kadar opravi pred uvedbo preiskave posamezna preiskovalna dejanja, ki bi jih bilo nevarno odlašati,

c) kadar mu pooblaščen oseba organa za notranje zadeve pripelje koga, ki ga je prišla po pooblastilu 1. odstavka 180. člena ZKP.

Po 1. odst. 151. člena ZKP preiskovalni sodnik okrožnega sodišča med preiskavo lahko prepusti posamezna preiskovalna dejanja preiskovalnemu sodniku drugega okrožnega sodišča ali preiskovalnemu sodniku vsakega občinskega sodišča zunaj sedeža svojega sodišča, vendar sme odrediti pripor samo preiskovalni sodnik občinskega sodišča, na katerega območju je bilo storjeno kaznivo dejanje.

Tudi za preiskovalnega sodnika občinskega sodišča, na katerega območju je bilo storjeno kaznivo dejanje, veljajo, kadar odredi pripor, glede sklepa o priporu določbe 2. do 5. odstavka 177. člena ZKP, glede zaslišanja prijetelega pa določbe 1. do 3. odst. 178. člena ZKP.

Če preiskovalni sodnik občinskega sodišča prijetelega po zaslišanju ne izpusti, odredi, naj se priprti odpelje k preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča. Pridržati ga sme največ tri dni, če mora pred preiskavo opraviti preiskovalna dejanja, ki bi jih bilo nevarno odlašati; ko pa je izdan sklep o preiskavi, sme priprtega pridržati tudi dalj kot tri dni, če mu preiskovalni sodnik okrožnega sodišča med tem pošlje zahtevo po 1. odst. 151. čl. ZKP, da opravi posamezna preiskovalna dejanja. Pridržati ga sme toliko časa, da zahtevana preiskovalna dejanja opravi, seveda ne preko časa, dokler lahko pripor po sklepu o priporu oziroma po sklepu o podaljšanju pripora traja. Ko so zahtevana preiskovalna dejanja opravljena, odredi preiskovalni sodnik občinskega sodišča, naj se priprti odvede k preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča, če ta ne odredi kaj drugega.

Pripor po izročitvi obtožnice

Po izročitvi obtožnice sodišču do konca glavne obravnave sme pripor odrediti ali odpraviti samo senat okrožnega sodišča. Preden izda senat okrožnega sodišča sklep o odreditvi ali o odpravi pripora, mora zaslišati javnega tožilca; soglasje javnega tožilca ni potrebno. Zoper sklep o odreditvi ali odpravi pripora je dopustna pritožba v roku treh dni v smislu 2. odst. 363. člena ZKP.

Če je obdolženec ob vložitvi obtožnice na prostosti, se sme v obtožnici predlagati, naj se odredi pripor; če je v priporu, pa se sme predlagati, naj se izpusti.

Če je v obtožnici predlagano, naj se zoper obdolženca odredi pripor ali naj se obdolženec izpusti, odloči o takem predlogu senat okrožnega sodišča takoj, najpozneje pa v 48 urah. Preden senat odloči o predlogu, obdolženca ne zasliši, ampak vzame za osnovo podatke, ki so v spisu.

Trajanje pripora, ki ga je odredil senat okrožnega sodišča po izročitvi obtožnice, v nasprotju s priporom v preiskavi časovno ni omejeno in lahko traja do konca glavne obravnave, pač pa mora senat po preteku dveh mesecev od pravnomočnosti zadnjega sklepa o priporu oziroma sklepa o podaljšanju pripora po uradni dolžnosti — ZKP pravi v 2. odstavku 183. člena: »brez predloga strank« — preizkusiti, ali so še razlogi za pripor, in izdati sklep o podaljšanju ali o odpravi pripora.

Če je obdolženec ob izročitvi obtožnice v priporu, pa v obtožnici ni predloga, naj se obdolženec izpusti, preskusi senat okrožnega sodišča po uradni dolžnosti, se pravi brez predloga obdolženca, ali so še razlogi za pripor, in izda sklep, s katerim ga podaljša ali odpravi. To mora senat okrožnega sodišča storiti v treh dneh po prejemu obtožnice (2. odst. 244. člena KPZ). Rok tri dni »po prejemu obtožnice« je razumeti po 242. členu ZKP tako, da teče rok treh dni od dneva, ko je pristojno okrožno sodišče prejelo obtožnico. Zato mora predsednik senata takoj po prejemu obtožnice ne le preskusiti, ali je obtožnica sestavljena po predpisih 241. člena ZKP, ampak mora obtožnico s spisom poslati senatu okrožnega sodišča, če ugotovi, da je obdolženec v priporu, da senat v 48 urah odloči o predlaganem izpustu oziroma v treh dneh preizkusi, ali so še razlogi za pripor, in izda ustrezen sklep.

Zoper take sklepe senata okrožnega sodišča je pritožba dopustna, ne zadrži pa njihove izvršitve (3. odst. 183. člena, 2. odst. 244. člena ZKP).

Ko senat okrožnega sodišča odloča o podaljšanju oziroma o odpravi pripora, se pri

preskusu, ali so še razlogi za pripor (2. odst. 183. člena in 2. odst. 244. člena ZKP), ne omeji zgolj na ugotavljanje, ali so še razlogi, zaradi katerih je bil pripor odrejen, temveč preskusi, ali morda niso kaki drugi razlogi, po 2. odst. 176. člena ZKP. Kadar senat okrožnega sodišča pri tem preskusu najde nov priporni razlog, ki ga prejšnji sklep ni omenjal, mora v izreku sklepa, s katerim pripor podaljša, navesti zakonski temelj, zaradi katerega pripor podaljšuje, in ta temelj posebej obrazložiti.⁶

Nastane vprašanje, ali je to stališče sprejeto tudi za podaljšanje pripora v preiskavi po 181. členu ZKP, v skladu z osnovno določbo o priporu v 3. odst. 175. člena ZKP, ki določa, da se pripor odpravi v kateremkoli času med postopkom, brž ko prenehajo razlogi, zaradi katerih je bil odrejen. Morda bi bilo pravilneje, da se v takem primeru pripor iz prvotnega razloga odpravi in odredi pripor zaradi novega pripornega razloga, gotovo pa je omenjeno stališče manj formalistično in smotrnejše.

Odločanje o priporu na glavni obravnavi

V praksi je še vedno nejasno, ali v času od izročitve obtožnice pa do konca glavne obravnave (183. člen ZKP) pripor odredi oziroma ga odpravi, če se pokažejo zadevni pogoji na glavni obravnavi, preden se izreče sodba, senat, pred katerim je obravnava, ali senat okrožnega sodišča. Menim, da imajo prav tisti, ki so na stališču, da odredi ali odpravi pripor tudi v takem primeru senat okrožnega sodišča in ne senat, pred katerim je obravnava. To izhaja iz jasne določbe 1. odst. 183. člena ZKP in iz dejstva, da ZKP od tega pravila za čas od izročitve obtožnice do konca glavne obravnave ne pozna nikakršne izjeme niti za primer, ko v redu povabljeni obtoženec ne pride na glavno obravnavo in svojega izostanka ne opraviči in privedba ni mogoča.

Odločanje o priporu ob izrekanju sodbe

Ko je glavna obravnava končana, se izreče sodba.

Kadar izreče sodbo, odloča senat (po 324. členu ZKP) o odreditvi oziroma o odpravi pripora. Pripor odredi, kadar izreče obtožencu, ki je na prostosti, kazni strogega zavora petih let ali hujšo kazni; odpravi pa ga in odredi izpust obtoženca, kadar izreče sodbo, s katero obtoženca obtožbe (321. člen ZKP) oprosti; ka-

⁶ Tako stališče so sprejeli udeleženci posvetovanja predstavnikov kazenskih oddelkov republiških vrhovnih sodišč in sodnikov kazenskega oddelka vrhovnega sodišča Jugoslavije, ki je bilo v dneh 26. in 27. 6. 1968 v Beogradu.

dar izreče sodbo, s katero obdolženca spozna za krivega, pa mu kazni odpusti (3. točka 1. odstavka 322. člena ZKP); kadar obtoženca obsodi na kazni, pa je zaradi vštetja pripora ta kazni že prestana; kadar izreče sodbo, s katero obtožbo zavrne (320. člen ZKP), razen če jo zavrne zaradi nepristojnosti.

Eno kot drugo odločbo izda senat po uradni dolžnosti ob razglasitvi sodbe s posebnim sklepom. Pritožba ne zadrži njegove izvršitve.

Kadar izreče senat obsodbo na krajšo kazni strogega zavora kot pet let ali na nepogojno kazni zavora, odredi pripor, če je podan kakšen pogoj iz 1. ali 3. točke 2. odstavka 176. člena ZKP; pripor pa odpravi, če je obtoženec v priporu, pa ni več razlogov, zaradi katerih je bil odrejen. Preden izda tak sklep, mora senat zaslišati javnega tožilca.

Če je obdolženi že v priporu, pa senat spozna, da so še razlogi za pripor, bodisi ker je izrekel obdolžencu kazni strogega zavora petih let ali hujšo kazni, bodisi ker ugotovi, da je podan kateri od pogojev iz 1. ali 3. točke 2. odst. 176. čl. ZKP, obdolžencu pripor podaljša s sklepom. Zoper sklep je dopustna pritožba, ki nima odločilne moči.

Senat, pred katerim je bila obravnava, tedaj ob razglasitvi sodbe, če je obdolženec v priporu, vselej izda sklep, da se pripor odpravi oziroma podaljša; če obdolženec ni v priporu, pa mu je izrečena kazni strogega zavora petih let ali hujša kazni, oziroma blažja kazni, pa je podan pogoj iz 1. ali 3. točke 2. odstavka 176. člena ZKP, pripor odredi. Tega odločanja ne more odložiti na čas po razglasitvi sodbe.

Odločanje o priporu po razglasitvi sodbe

Če je bil obdolženec ob izreku sodbe na prostosti, pa senat, pred katerim je bila obravnava, zoper njega ne odredi pripora, ker ni bilo pogojev iz 1. ali 3. točke 2. odstavka 176. člena ZKP, odredi pripor po razglasitvi sodbe senat okrožnega sodišča, če je podan kateri izmed navedenih pogojev. Prav tako po razglasitvi sodbe senat okrožnega sodišča pripor odpravi, če ni več pogojev za pripor. Preden izda senat okrožnega sodišča tak sklep, mora zaslišati javnega tožilca. Zoper sklep je dopustna pritožba, ki pa ne zadrži njegove izvršitve.

Pripor, ki ga je odredil obravnavani senat ob izreku sodbe ali ga je odredil senat okrožnega sodišča po razglasitvi sodbe, traja do pravomočnosti sodbe. Med postopkom o pritožbi proti sodbi senat okrožnega sodišča, če je obdolženec v priporu, ne preskuša po uradni dolžnosti, ali so še podani pogoji za pripor

(2. odst. 183. člena ZKP), potem ko je zadevo že prejelo sodišče druge stopnje. Če pa sodišče prve stopnje zadeve ne bi poslalo višjemu sodišču v roku dveh mesecev, računano od pravnomočnosti zadnjega sklepa o priporu, senat okrožnega sodišča po dveh mesecih od zadnjega pravnomočnega sklepa o priporu preskusi, ali so še razlogi za pripor in pripor podaljša ali odpravi. Tako stališče je bilo soglasno sprejeto že na omenjenem posvetovanju predstavnikov kazenskih oddelkov republiških vrhovnih sodišč in sodnikov kazenskega oddelka vrhovnega sodišča Jugoslavije.

Odločanje o priporu v pritožbenem postopku

Načelo, da sme pripor trajati le najkrajši potreben čas je v pritožbenem postopku zavarovano z določbo 2. odst. 359. člena ZKP, ki nalaga pritožbenemu sodišču dolžnost, da pošlje svojo odločbo s spisi sodišču prve stopnje, če je obdolženec v priporu, najkasneje v treh mesecih od dneva, ko jih je od njega prejelo. Če sodišče druge stopnje pritožbi ugotovi in sodbo sodišča prve stopnje razveljavi, obdolženec pa je v priporu, sodišče druge stopnje samo preskusi, ali so še razlogi za pripor in ga samo s sklepom podaljša ali odpravi. Zoper ta sklep ni pritožbe (4. odst. 355. člena ZKP).

S tem pa vprašanje pripora v pritožbenem postopku ni izčrpano. Sodba sodišča druge stopnje ni vselej pravnomočna. Kdaj je dopustna pritožba zoper sodbo sodišča druge stopnje, je določeno v 361. členu ZKP. Pri tem mislim predvsem na primer iz 2. in 3. točke 1. odstavka 361. člena ZKP, ko je sodišče druge stopnje na podlagi opravljene obravnave dejansko stanje ugotovilo drugače kakor sodišče prve stopnje in oprlo svojo sodbo na tako ugotovljeno dejansko stanje, oziroma ko je sodišče druge stopnje spremenilo sodbo, s katero je sodišče prve stopnje obtoženca oprostilo obtožbe in izreklo sodbo, s katero ga je spoznalo za krivega. Kdo odredi pripor, če je obdolženec na prostosti, pa je glede na izrečeno kazen pripor po 1. odst. 324. člena ZKP obvezen; kdo odpravi pripor, če je glede na sodbo odprava pripora obvezna; kdo preskusi, ali so podani pogoji iz 1. in 3. točke 2. odst. 167. člena ZKP za odreditev, podaljšanje ali odpravo pripora, če je sodišče v spremenjeni sodbi izreklo kazen, milejšo od pet let strogega zapor?

Menim, da o tem odloča sodišče druge stopnje ob izrekanju sodbe, tedaj v primerih, ko bi o tem odločal na prvi stopnji senat, pred katerim je bila obravnava. V primerih pa, ko o priporu po razglasitvi sodbe odloča senat okrožnega sodišča, bo tudi v tem odločal senat okrožnega sodišča.

Ko prejme sodišče prve stopnje zadevo vrnjeno od sodišča druge stopnje v sojenje, pa je obdolženec v priporu, mora senat sodišča prve stopnje po dveh mesecih po preteku pravnomočnosti zadnjega sklepa o priporu — po vrnitvi bo prvi dvomesečni rok tekkel od sklepa o podaljšanju pripora, ki ga je izdalo sodišče druge stopnje po 4. odst. 355. člena ZKP — preizkusiti, ali so še razlogi za pripor, in izdati sklep o podaljšanju ali o odpravi pripora.

Odreditev pripora po pravnomočnosti sodbe

Pripor se lahko odredi tudi po pravnomočnosti sodbe.

V sklepu, s katerim dovoli obnovo postopka, odloči sodišče, da se takoj razpiše nova glavna obravnava, ali pa da se stvar vrne v stanje preiskave oziroma da se odpravi preiskava, če je prej ni bilo. Ko postane sklep, s katerim je dovoljena obnova kazenskega postopka, pravnomočen, se izvršitev kazni ustavi, vendar sme sodišče na predlog javnega tožilca odrediti pripor, če so podani pogoji iz 176. člena ZKP (376. člen ZKP).

S tem bi bila obravnava o priporu v postopku pred okrožnim sodiščem, kolikor ne gre za postopek zoper mladoletnike in za posebne postopke, končana.

Pripor v postopku pred občinskim sodiščem

V postopku pred občinskim sodiščem za kazniva dejanja, za katerá je kot glavna kazen predpisana kazen strogega zaporá, velja glede pripora smiselno to, kar je bilo navedeno za pripor v postopku pred okrožnim sodiščem. Posebnost je le v tem, da sme pripor, ki traja več kot mesec dni, vendar največ še dva meseca, podaljšati z odločbo senat občinskega sodišča (2. odst. 392. člena ZKP).

Če občinsko sodišče nima senata po 3. odst. 18. člena ZKP, opravlja zadeve iz njegove pristojnosti senat okrožnega sodišča (1. odst. 513. člena ZKP), kolikor ni drugače določeno v 2. in 3. odst. 513. člena ZKP.

Po 2. odst. 513. člena ZKP odreja ali odpravlja pripor po izročitvi obtožnice predsednik senata, na glavni obravnavi pa senat po zaslišanju javnega tožilca. Ta izjema velja le za odrejanje in odpravo pripora. Kadar je sklep o priporu izdal preiskovalni sodnik pred vložitvijo obtožnice, izda sklep o podaljšanju pripora po vložitvi obtožnice v smislu 2. odst. 183. člena ZKP senat občinskega sodišča oziroma, če občinsko sodišče takega senata nima, senat okrožnega sodišča.

V kazenskem postopku pred občinskim sodiščem za kazniva dejanja, za katera sta kot

glavna kazen predpisana denarna kazen ali zapor, se sme pripor odrediti zoper koga, za katerega je utemeljen sum, da je storil kaznivo dejanje, le, če je očitna nevarnost, da bo sicer pobegnil. Pripor iz razloga ponovitvene nevarnosti se sme odrediti le, če gre za kaznivo dejanje zoper javni red in mir, za katero je predpisana kazen zapora in navedena njena najmanjša mera. Pred vložitvijo obtoženega predloga sme pripor trajati le toliko, kolikor je treba, da se opravijo preiskovalna dejanja, največ pa osem dni. O pritožbi zoper sklep o priporu odloča senat občinskega sodišča; če občinsko sodišče senata nima, pa senat okrožnega sodišča. Glede pripora od izročitve obtoženega predloga pa do konca glavne obravnave se smiselno uporabljajo določbe 183. člena ZKP. Če občinsko sodišče nima senata, odreja ali odpravi pripor predsednik senata ali na glavni obravnavi senat oziroma sodnik posameznik, podaljša pa ga vedno senat občinskega oziroma senat okrožnega sodišča. Preizkus, ali so še razlogi za pripor, se opravi vsak mesec, računano od zadnjega pravnomočnega sklepa o priporu.

S tem v zvezi je zanimivo mnenje, ki so ga sprejeli udeleženci že omenjenega posvetovanja v dneh 26. in 27. 6. 1968 v Beogradu, glede obdolženca, ki bi bil sicer obravnavan v sumarnem postopku, pa se po 31. členu ZKP obravnava v združenem rednem kazenskem postopku. Zanj pravijo, da ne sme priti v slabši položaj, kot bi ga imel, če bi postopka tekla ločeno; tako je tudi glede temeljev za odreditev in trajanje pripora. Torej veljajo zanj le priporni razlogi iz 396. člena ZKP in je tudi trajanje pripora pred vložitvijo obtožbe omejeno na 8 dni.

Če izreče sodišče v sodbi kazen zapora ali »z uporabo 40. čl. kazenskega zakonika« kazen strogega zapora, in so dani pogoji, zaradi katerih se lahko v sumarnem postopku odredi pripor, se sme odrediti, da se obdolženec pripre ali da ostane v priporu (6. odst. 400. člena ZKP). Tako odrejeni ali podaljšani pripor sme trajati do pravnomočne sodbe. Če se izreče izrečena kazen pred pravnomočnostjo, se pripor odpravi še pred pravnomočnostjo sodbe.

Pripor v postopku proti mladoletnikom

Tudi proti mladoletnikom se lahko odredi pripor.

V postopku proti mladoletnikom se sme odrediti pripor, če so podani razlogi iz 2. odst. 176. člena ZKP (435. čl. ZKP).

Zakon ne dela nikakršnih razlik glede na to, ali teče postopek pred senatom za mladoletnike okrožnega ali občinskega sodišča, pri občinskem sodišču pa nikakršne razlike, ali

gre za kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazen strogega zapora ali denarna kazen. Tako bi bilo mogoče, da se mladoletniku odredi pripor, tudi če je utemeljeno osumljen kaznivega dejanja, za katero se zoper polnoletne storilce vodi sumarni postopek, ne le iz razloga suma bega, ampak tudi iz razloga 2. točke 2. odst. 176. čl. ZKP, ki v postopku zoper mladoletnike praktično skoraj ne prihaja v poštev, ter iz 3. točke 2. odst. istega člena, ki pa je precej pogosten pri mladoletnikih, ki izvršujejo kazniva dejanja v skupinah na begu od doma ali na begu iz zavodov, kakor tudi pri mladoletnikih samotarjih, ko so premagali prvi odpor zoper kaznivo dejanje.

Sklep o priporu izda sodnik za mladoletnike. Ker v postopku proti mladoletnikom glede izdaje sklepa o odreditvi pripora ali njegovi odpravi ni posebnih določb, ki bi odstopale od splošnih oziroma jih sploh ni, se zadevno uporabljajo splošne določbe, ki smo jih zgoraj obravnavali.

Po sklepu sodnika za mladoletnike sme pripor mladoletnika trajati največ en mesec. Več kot mesec dni pa največ tri mesece sme trajati le, če ga podaljša senat za mladoletnike okrožnega sodišča, ne glede na to, ali je sklep o priporu izdal sodnik za mladoletnike občinskega ali okrožnega sodišča.

Določbe o priporu v postopku zoper mladoletnike so močno skope. Če že omenimo, da se sme v postopku za mladoletnike pripor odrediti le izjemoma, pa je povedano vse, kar o tem določa zakon.

Glede na določbo 414. člena ZKP, da se v postopku zoper mladoletnike uporabljajo splošne določbe ZKP, kolikor niso v nasprotju s posebnimi določbami postopka zoper mladoletnike, si pomagamo pri reševanju drugih vprašanj in problemov v zvezi s priporom v postopku za mladoletnike z ustreznimi splošnimi določbami ZKP. Po določbi 419. člena ZKP uporabljamo zoper mladoletnika splošne določbe ZKP, kadar je senat za mladoletnike po 2. odst. tega člena sklenil, da se postopek zoper mladoletnika združi s postopkom zoper polnoletnega storilca, od določb iz postopka proti mladoletnikom pa se v takem primeru uporabljajo le določbe, ki so v tretjem odstavku tega člena izrecno navedene. Ker v tretjem odstavku 419. člena ni naveden 435. člen ZKP, ki vsebuje določbe o priporu v postopku proti mladoletnikom, je režim pripora zoper mladoletnika v takem primeru enak pripornemu režimu zoper polnoletnika, tedaj urejen s splošnimi določbami.

Ker je v 435. členu ZKP posebej urejen pripor le v pripravljalnem postopku, se uporabljajo za pripor mladoletnika v drugih stadijih postopka splošne določbe. Nekateri menijo, da velja omejitev trajanja pripora na

največ tri mesece za celotni postopek in ne le za pripravljalni postopek. Menim, da ni tako. Določba o priporu v postopku proti mladoletniku je med predpisi, ki urejajo pripravljalni postopek. Tudi v členu 435 ZKP sprejeti režim o priporu ne ustreza postopku pred senatom za mladoletnike. Že sama določba, da pripor odreja sodnik za mladoletnike, ni v skladu s postopkom pred senatom za mladoletnike. Glede na to bo v postopku zoper mladoletnike pred senatom za mladoletnike glede pripora veljal smiselno splošni režim, ki je določen v 183. členu ZKP. Tako bo mladoletniku zagotovljeno, da bo senat za mladoletnike po preteku dveh mesecev po pravnomočnosti zadnjega sklepa o priporu po uradni dolžnosti preskušal, ali so še razlogi za pripor ter pripor s sklepom podaljšal ali pa odpravil.

Kadar je postopek proti mladoletniku po 2. odst. 419. čl. ZKP združen s postopkom proti polnoletnemu sostoritcu, se postopek tudi proti mladoletniku opravi po splošnih določbah ZKP, tako, da se glede mladoletnika vselej uporabijo člani 416 do 418 ZKP in 420 do 422, 432 in 434 ZKP. V takem združenem postopku ima tedaj mladoletnik procesni položaj polnoletnega obtoženca ob upoštevanju pravkar navedenih členov ZKP.

Glede na tako spremenjeni procesni položaj mladoletnika v združenem postopku stališče, ki so ga sprejeli udeleženci posvetovanja zastopnikov kazenskih oddelkov republiških vrhovnih sodišč in sodnikov kazenskega oddelka vrhovnega sodišča Jugoslavije (namreč, da obdolženec, ki bi moral biti obravnavan v sumarnem postopku, pa se zaradi pristojnosti po zveznosti obravnava v rednem postopku, ne more zaradi združitve po 31. čl. ZKP priti v slabši položaj, kot bi ga imel v sumarnem postopku), za mladoletnika v združenem postopku po drugem odstavku 419. člena ZKP ni uporabno. V predhodnem postopku glede pripora zanj ne bo kazalo uporabiti določb 435. člena ZKP, ampak 175. člena in podobne člene ZKP.

V postopku proti mladoletnikom je treba od pripora ločiti nastanitev po 434. členu ZKP. Pripor, ki se odreja le izjemoma, se odredi iz razlogov 2. odst. 176. člena ZKP, nastanitev pa se odredi, če je potrebno, da se mladoletnik izloči iz okolja, v katerem je živel, ali da se mu zagotovi varstvo in nastanitev. Oboje je omejitev mladostnikove prostosti, namen pa, ki naj se s priporom oziroma nastanitvijo doseže, je tako različen, da ena oblika omejitve mladostnikove prostosti ne more nadomestiti druge oblike. Nastanitev po trajanju ni omejena na določeno časovno dobo, kot je omejen v pripravljalnem postopku pripor, ampak le po trajanju nastanitvene potrebe.

Pripor v postopku za oddajo v zavod za duševne bolezni ali v kakšen drug zavod za varstvo in zdravljenje

Če nastane v kazenskem postopku sum, da obdolženec boleha za tako duševno boleznijo, ki izključuje ali zmanjšuje njegovo prištevnost, se odredi, naj ga pregleda eden ali ga pregledata dva zdravnika za duševne bolezni. Če je po mnenju izvedencev potrebno daljše opazovanje, se obdolženec pošlje na opazovanje v kakšen zdravstveni zavod za duševne bolezni. Opazovanje sme trajati dva meseca in se sme podaljšati nad dva meseca samo na obrazložen predlog upravnika zdravstvenega zavoda, vendar ne sme nikdar trajati dalj, kot traja rok za pripor. Čas, ki ga je obdolženec prebil na opazovanju, se vračuna v kazni, če je izrečena, ne glede na to, ali je bil obdolženec v času, ko je bil poslan na opazovanje, v priporu ali ne (237. čl. ZKP).

Postopek za oddajo storilca v zavod za duševne bolezni ali kakšen drug zavod za varstvo in zdravljenje se začne na predlog javnega tožilca, če se ugotovi, da je bil storilec kaznivega dejanja ob storitvi v neprištevnem stanju in je storilec dejanja nevaren za okolico (454. čl. in sl. ZKP).

V postopku za oddajo storilca, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja neprišteven, v zavod za duševne bolezni ali kakšen drug zavod za varstvo in zdravljenje, se obdolženec, ki je v priporu, ne izpusti, temveč se do konca postopka za uporabo varstvenega ukrepa začasno spravi v kakšen zavod za varstvo in zdravljenje ali kakšen drug primeren prostor.

Če sodišče spozna v postopku za oddajo v zavod za duševno bolne ali kakšen drug zavod za zdravljenje in varstvo, da obdolženi ni neprišteven, ustavi postopek za uporabo varstvenih ukrepov in se lahko kazenski postopek, pravnomočno ustavljen med preiskavo ali zaradi umika obtožbe pred začetkom glavne obravnave ali končan s pravnomočno sodbo, obnovi. V takih primerih bo treba izdati, če so podani pogoji čl. 176. ZKP, nov sklep o priporu.

Prijetje in pripor v postopku za izročitev obdolžencev in obsojencev

V postopku za izročitev obdolženega ali obsojenega tujca odredi preiskovalni sodnik, ko prejme po republiškem upravnem organu za pravosodje prošnjo za izročitev, da se tujec pripre, če prošnja za izročitev ustreza pogojem, ki jih določa ZKP, in so dani pogoji za pripor po členu 176 ZKP. V nujnih primerih, ko je nevarno, da bi tujec pobegnil ali se

skril, sme organ za notranje zadeve na prošnjo pristojnega tujega organa vzeti tujcu prostost in ga odpeljati k preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča, da ta odredi pripor in tujca zasliši. O priporu tujca obvesti prek republiškega upravnega organa za pravosodje državni sekretariat za zunanje zadeve. Preiskovalni sodnik pri tem določi rok, v katerem je treba podati prošnjo za izročitev. Če prošnja v določenem roku ne pride ali če prenehajo razlogi za pripor, preiskovalni sodnik tujca izpusti (487. čl. ZKP).

Če senat okrožnega sodišča po postopku po 488. členu ZKP spozna, da niso podani pogoji za izročitev, zavrne prošnjo za izročitev in pošlje svoj sklep po uradni dolžnosti republiškemu vrhovnemu sodišču, pri tem pa sme odločiti, da ostane tujec v priporu do pravno-močnosti sklepa o zavrnitvi izročitve. (2. odst. 489. čl. ZKP)

Sklep, s katerim se dovoli izročitev, se pošlje zveznemu sekretariatu za notranje zadeve, ki odredi, da se tujec odpelje do meje in na dogovorjenem mestu izroči organom uprave, ki je izročitev zahtevala. (2. odst. 494. čl. ZKP)

Povrnitev škode tistemu, ki je bil brez podlage pridržan v priporu

Že uvodoma sem omenil, da določa 50. člen zvezne ustave, da ima, kdor je bil neupravičeno obsojen za kaznivo dejanje ali mu je bila neutemeljeno vzeta prostost, pravico dobiti iz družbenih sredstev odškodnino za škodo, ki mu je bila s tem storjena. To ustavno načelo je bilo prevzeto v 8. čl. ZKP z določbo, da ima, kdor je bil neupravičeno obsojen ali mu je bila s pridržanjem v priporu brez podla-

ge vzeta prostost, pravico do povrnitve premoženjske škode.

V postopku za povrnitev škode tistemu, ki je bil brez podlage pridržan v priporu, se smiselno uporabljajo določbe, ki veljajo za postopek za povrnitev škode neupravičeno obsojenemu.

Pridržanje brez podlage v priporu je nezakonito omejevanje osebne prostosti, če je pripor odrejen, pa ni pogojev, ki jih določa ZKP, če odrejeni pripor presega dopustno trajanje ali če se med postopkom ne odpravi, brž ko nehajo razlogi. Vsako tako pridržanje je brez podlage, čeprav je obdolžencu izrečena obsodilna sodba. Premoženjska škoda lahko nastane in mora nastati v času pridržanja brez podlage in bi ne nastala, ko bi prijeti ne bil prav v onem času pridržan. Zato po mojem mnenju sodišča grešijo, ko v primerih, kjer v preiskavi zbrana dejstva in dokazi kažejo na to, da je pričakovati obsodilno sodbo, obravnavajo vprašanje pripora manj skrbno in manj strogo.

V tej zvezi bi opozoril na določbo 2. odst. 20. čl. temeljnega zakona o notranjih zadevah, ki daje neutemeljeno pridržanemu ali pridržanemu dalj kot 24 ur pravico do povračila škode od družbeno politične skupnosti, ki ji pripada organ, katerega delavec ga je pridržal. Če se ta določba tolmači v zvezi s členi 13., 17. in 19. navedenega zakona, je prijeti, ki ni bil brez odlašanja ali najpozneje v 24. urah pripeljan k preiskovalnemu sodniku, upravičen zahtevati povračilo škode od družbeno politične skupnosti, ki ji pripada organ, katerega delavec je prijetega pridržal.

V članku sem nakazal probleme, hibe ter svoje misli v zvezi s priporom in se skušal približati duhu, ki veje iz naše zvezne ustave in obeh uvodno omenjenih aktov Združenih narodov.

Preventive Detention according to the Law amending the Code of Criminal Procedure

by dr. Leon Pompe, Judge in the Ljubljana District Court

The Law amending the Code of Criminal Procedure (Official Journal of SFRY 1967, no. 23) gives a new role in criminal procedure both to the police and courts. The role of the police in the detection of offences and of their perpetrators was emphasized and a new definition made of the function of the police before the official commencement of criminal proceedings.

According to the Law amending the Code of Criminal Procedure, courts are the only agency competent to restrict a defendant's freedom. Preventive detention can only be ordered by a court (by the investigating magistrate, the senate of the communal or district court etc.) The police are entitled to apprehend a person under special provisions of art. 180 of the Code of Criminal Procedure, but they may not detain him without delivering him at once to the investigation magistrate, who has to issue a warrant of detention at once if such a warrant has not already been issued.

In fact, the defendant has already been deprived of his freedom by his arrest. The arrest

lasts from the moment the person is apprehended till he is brought before the investigating magistrate, viz. till the magistrate issues the warrant of detention.

The article gives a survey of different situations during the period of detention and of new regulations concerning detention in different phases of criminal proceedings (before the indictment, after the indictment until the judgement, during the procedure of appeal and so on). The author tries to give an analysis of different types of procedures (district court, communal court, summary proceedings before a communal court, proceedings against juveniles).

The article takes as its basis the General Declaration of Human Rights of the UN and the proposals of the UN Covenant on Civil and Political Rights, as well as the Constitutions of the SFRY. It tries to interpret the Law amending the Code of Criminal Procedure in accordance with ideas contained in these documents.